

JURNALUL

PENTRU RESPÎNDIREA ȘCIINȚELOR NATURALE ÎN ROMANIA

Redigeat

de

Professor Dr. Iuliu Barasch și D. Ananescu.

Coprire: Călătorie în aer.—Viața Păsărilor.—Dialogul Naturei cu Filosoful.—Călătorie în Orient.

MAREA CĂLĂTORIE ÎN AERŪ

de la 5 Septembrie trecutū.

Este foarte interesantū și instructivū d'a citi din timpū în timpū raporturile călătorilorū în aerū prin balon; căci regiunile superioare sunt încă pentru noi oamenii unū domenū pucină cunoscutū, o lume fantastică.

Ecc' unū asemenea raportū făcutū de D. Glaisher, celebrul călătorū în aerū care a făcut pen'acum pôte penă la 400 călătorii în balon. Ellū a întreprinsū în orașul Wolverhampton, la 5 Septembrie trecutū, o asemenea că-

lătorie; densul s'a suită într'ună balon deosebită de mare, umplută de gază hidrogenă, la ora 1 și 3 minute după amădă-și, la o temperatură de 26° R. va se dice într'o și foarte caldă. Câteva minute mai târziu, dice ellă, am ajunsă într'ună nuoură care avea o grosime de 1100 picioare, aerul era acolo foarte umeză; cândă am eșitu afară din nuouri parecă înnotam într'ună oceană de lumină; am observat la orologiă, era la ora 1 și 17 minute. Peste capetele noastre, aerul era albastru și strelucitor, dar departe sub picioarele noastre am vedută o mare adunătură de nuori, care se presenta ca ună oceană turburată d'ună uragan plină de valuri înalte și de văi adince. Era ună spectacolă admirabilă și am vrută să-lă copieșă prin fotografia; dar în deșert; căci balonul nostru fugi și se sui c'o iuțelă așia de mare în câtă n'am putut fiesă nici o imagine. La ora 1 și 21 minute, eram la o înălțime de 2 mile engleze (10,000 picioare) peste pământă: acolo temperatura aerului era deja foarte rece, dar la orele 2 și 28 minute cândă am ajunsă la o înălțime de 3 mile engleze (15,000 picioare) thermometerul a arătată numai 8° R. la înălțimea de 4 mile (20,000 picioare) thermometerul avea 2° R. și după alte 10 minute cândă am ajunsă la înălțimea de 5 mile (25,000 picioare) thermometerul era la 1° R. sub zero. Penă la acestă momentă am putută să facă observațiuni fără a fi genată de frigă și de raritatea (subțielă) aerului și n'amă simțită nici o greutate la resuflare, pe cândă D. Coxwel care m'a acompaniat, și care a dirigeată umblețul balonului, a simțită deja câteva minute înainte o greutate la resuflare. La ora 1 și 51 minute scala barometerului a indicată 10 țoluri (police) și 8 linii, prin urmare o înălțime de 5³/₂ mile engleze (fiind că, cu câtă colona mercurului scade în barometru c'ună țol, cu atât este dovedit că balonul s'a suită mai multă cu 2,500 picioare); dar thermometerul a arătată ună frigă de 3° sub zero. Vrândă însă a consulta și celle-l-alte thermometre care le avém cu mine, cu mirare m'am incredințat că ochii mei nu mai vedă colona mercurului ce se află întrênsele. Mi-amă stersă ochii, am observat printr'ună ochiană, dar în deșert, n'am vedută nimic; dar peste pucine minute, mirarea mea s'a făcută încă mai mare, fiind

că nici nu mai eram acum în stare să vedă arătătorii orologiului. Am chemat pe D. Coxwel în ajutoră, am încercat să beă ceva din romu care se afla lângă mine. dar n'am vedută nici sticla cu romă; cu sforță mare m'am silită a observa acum încă o dată barometrul; după multe greutateși, am descoperită c'arată 9³/₄ police, prin urmare eram în aeră la o înălțime de 5³/₄ mile engleze de la pământă.

Acum însă am simțită că am perdută totă energia viaței mele, n'am putută să vorbescă nici să mă scolă, nici capu n'am putută să-lă țină dreptă, căci m'i cădea cândă în drepta cândă în stânga, ună velă negru s'a pusă națtea ochiloru mei, întocmai ca ună omă foarte somnurosă, care nu mai pôte să se ție de somnă; în acestă minută D. Coxwel s'aproprie de mine, cū nu-lă vedémă, însă audiamă că mă întrebă: „ce temperatură avemă?” la care cū i-am răspunsă că am perdută tôte simțirile melle; peste două trei minute, am audit pe densul dicându-mi „și cū asemenea; mânele melle suntă parecă paralizate.” Ellă mi-a spusă atunci că în această înălțime, tôte fluidele ce erau în balonă s'au făcută ghiață, și totă balonulă s'a învelită într'o brumă albă; că și ellă simția că viața lui se dace și că nu ne rămâne alt mijlocă de scăpare de câtă să deschide ventilulă (miculă capacă) al balonului ca să casă o mare parte a gazului, și atunci balonulă se va pogoră în josă; dar vrândă a deschide ventilul, a vedută că mânele s'elă nu-i mai servia de nimic; în această stare de desperare ellă a prinsă fringia cu dinții, și așia cu tôte forțiele s'elă a ținută ventilulă câteva secunde deschisă, penă cândă a simțită că balonulă a începută să se pogore în josă. Acestă actă este demnă d'ună omă curajosă și resolută ca D. Coxwel care păstră ună sânge răce admirabilă în tôte situațiunile periculose. D. Coxwel, pe câtă a putută vedă, s'a incredințată că barometerulă a arătată între 7—8 police, prin urmare înălțimea cea mai mare la care a ajunsă balonul nostru, era de 6¹/₂ mile engleze. Thermometerul în această înălțime a arătată —5²/₅° sub zero!

După ce ne'amă pogorită câtăva timpă, de și thermometerulă ni-a arătată numai 7° R., cu tôte acestea ni s'a părută că aerul e caldă; dar când

termometrul a arătat 10° R. ni s'a părut că suntem într'o căldură foarte mare; ast felu ne-a pătrunsu frigu! din regiunile superioare; când am ajunsu josu la pământ, termometrulu a arătat 24° R!

Am luatū cu mine în ballon 6 porumbițe; unciă am dat drumu la înălțimea de 3 mile englese; ea a întinsu aripele și s'a datū josu cum cade o chărtie care o aruncă cineva în aerū; o alta am slobođit la o înălțime de 4 mile; ea a începutū a face nisee cercuri mari în sborū și s'a făcutū neveđută, ănsă la fiă-care cercu ea s'a lăsatū tot mercu în josū; pe atreia, am lăsat'o între 4—5 mile înălțime; ea a căđut josu ca o pétră; așia s'a urmat și cu a patra; din cele două care a remasu cu mine în balon, una era mórta când am ajunsu jos, și cea-l-altă leșinată în cătū a avut trebuință de cătva timpū penă cândū și-a revenitū în fire.

Acéstă căletorie în aerū próbă că înălțimea de 5 mile englese (25,000 picióre) este otarulū cellū mai dupō urmă pentru posibilitatea d'v trăi acolo o ființă umană; și povețuescū pe ori ce căletorū în aerū, când ajunge la o înălțime unde barometrul va arăta numai 11 police, să se grăbescă a deschide îndată ventilul; căci observațiunile care ar putea cineva să le facă încă la o înălțime mai departe, nu merită periculū la care se espunc cineva suindu-se ăncē mai susū.

La acest rapportū al D-lui Glaisher, unū diar sciințificū face următorele observațiuni.

Nici D. Glaisher, nici D. Coxwel n'a pututū să determine înălțimea la care au ajunsu la 5 Septembrie în balonul lorū. Căci la înălțimea de 29,000 picióre, tóte observațiunile au încetat, de și este probabilū că balonul s'a suitū penă la 35—36,000 picióre înălțime. Ca să aibē cineva o idee ce va să đicē acéstă înălțime, e d'ajunsu ca să și aducem aminte cele următore.

Când D. Alexandru de Humboldt s'a suitū pe muntele Chimborasso (în anul 1802) penă la o înălțime de 19,286 picióre, tótă lumea l'a admirat și a trecut 29 de ani (penă la 1831), penă când un altu a cutesat a face acésta. Cea mai mare înălțime la care unū omū a ajunsu pen'acum cu piciórele sēlle, este aceea de 22,259 picióre la care frații Schlagintweit au ajunsu suindu-se pe munții Himalaya (în Asia) la o înălțime mai mare a ajunsu Gag Lussac într'un ballon în anul 1804, adicō penă la o înălțime de 23,020 picióre. Cellū mai înaltū munte ce esistă pe pământū nu e cunosțū nici acum; căci în đillele nōstre s'au găsitū munți care sunt ăncē mai înalți de cătū Davalalgiri (care are 28,500 picióre). Dar F. Glaisher în cea dupō urmă căletorie a lui aeriană, a lăsat pe tóte aceste înălțimi multū în deretul lui; căci ellū s'a suitū, precum am đisū, penă la înălțimea de 7 mile englese (35,000 picióre). Balonul lui avea o înălțime de 60 picióre, o lungime de 54 picióre în diagonalē și coprindea unū spaciū de 95,000 picióre cubice gazū idrogenū.

D. Glaisher a adunat aerū din diferite regiuni. Nu s'a publicat ăncē rezultatul analizei chimice făcute asupra lorū: cătū despre electricitate, ellū a observatū că ea era totū d'auna pozitivă, ănsă slăbindu-se în putere cu cătū s'a suitū mai susū. Dar și magnetismulū pământulu, a observat D. Glaisher că se slăbesce în regiunile superioare ale aerulu. Cât despre conductibilitatea sunetelor, a observat că unele sunete s'audū mai susū, pe cândū altele, nu: așia s. e. lătrarea unū căne pe pământū s'a auđitū chiar la o înălțime de 2 mile englese (10,000 picióre) pe cândū sgomotul ómenilorū chiar din orașe mari, nu s'a mai auđitū la înălțimea unei mile. Eccō că unū căne face de multe ori mai mult sgomotū, de cătū o mulțime d'oameni înțelepți,

B.

VIAȚA PASSERILORŪ.

ART. II

Tótă făptura corpulu passerei e ușioră și este făcut' astū-felū că totū corpulū ei parecă e unū sacū umplut de aerū; de aceea chiar ósele

passerei sunt góle și neumplute cu măduvă ca la animalele mammifere.— Passerile au căte patru membre, întocmai ca animalele patrupede (mam-

mifere)  ns'am nduoc piciórele lor de dinainte s'au schimbat în arip ; membrele dindărăt (piciórele) nu lipsese nic'o dată, pe când celle de dinainte (aripile) lipsese c te o dată precum la Casuar, la Stru u  i la Pinguin; corpul form d  cu picióre un  ungiu de 45 ; dar alt  dată pozi iunea corpului este orizontale (ca la ra e) sau verticale (ca la plutitoru, plongeon). Pici rele  i aripile passerilor arat  mari varia iuni; adic  ori că sunt f rte scurte, ori f rte lungi (precum la Charadrius). Nici o dată n'au mai multu de c t 4 degite la picióre,  ns  Stru ul are numai c te 2 sau 3 degite, dintr'aceste 4 degite, ori că 3 sunt dirijate în'ainte  i unul îndărăt; astea se numesc picióre de umblat ; ori ca 2 sta  înainte  i 2  nd r t ; aste se numesc picióre de ag tat ; la g ine (galinac e) degitul dindărăt stă mai sus de c t celle 3 dinainte; t te degitele passeriloru se termină cu nisce unghii curbate, care la unele (s. e. la passerile r pit re) devină adevărate giare, adic  unu instrument de atacu  i de aparare; degitele s nt în genere gróse  i scurte, însă la o passere tropicale numită Parra Jactans degitele sunt a a de mari în c t aceste passeri pot  să se preumbe pe apă întocmai ca pe uscatu. Piciorulu (tarsus) este ori pr  scurtu (precum la Rondunele) ori pr  lung (precum la Flamingo), ori că este ascu it ca un cu itu (la plutitori)  n c t passerile taie cu d nsu apa  i a a  nn t ; piciorul (tarsu) ori că este golu, sau acoperit cu fulgi.

Aripile nu sunt altu nimic  de c tu o mână modificată, adic  în locul degitelor, se află pene; de aceea penele degitelor se numesc pene din r ndalu d nt iu; ba încă la degitul celu micu se află o aripă mică de tot care se numesc „aripa din col u“. Dar penele ce se află plantate pe braci   i antebraciul passerei, se numesc penele din r ndulu al duoile; ele mijlocesc  ca unele passeri (mai cu s m  celle r pit re) să pot  sbura în aeru c'o lini te a a de admirabile; căci ele plutesc  i  naint d  în regiunile celle mai nalte alle aerulu fără să se ved  la d nsele vr'o mi care din arip .

Aripile sunt ori lungi ori scurte; a a s. e. la rondunele sunt lungi ascu ite  i înguste, la ra e sunt scurte, late  i rotunde. De la raportul între arip   i corpulu passerei, depinde puterea

sbar tore a passerei, adică cu c tu aripile sunt mai mari  i mai puternice, cu at  sborul  este mai energicu  i mai  naltu. Dar nu numai pentru sboru, ci  i pentru alte scopuri aripile servesc  passerilor; a a s. e. plutitorulu (plongeon) umb  pe subt apă cu aripile întinse  i gonesce prada sa c'o  nt l  mare; stru ulu, aripile i serv  ca să fugă iute pe nisipulu desertelor; la alte passeri, aripile le serv  ca o armă puternică de apărare; precum la Aquilla  mperiale  i Aquilla ce se  ine între st ncile alpiloru (ved  alc tura ta figură). Ellu este în stare a lovi cu aripile s lle pe v n tori at  de tare în c t 'lu aruncă josu în ad ncimea prăpăstiilor; la alte passeri (s. e. Camischiu din America) Natura'i a dat la îndoitura aripilor o armă ascu it , adică un osu  sind  afar   i a a de tare întocmai ca unu stilet în c t passerea p te să  njungie  i să om re cu d nsu pe ori cine va voi.

Capulu passerei  ede pe un gitu lung  i se termină într'un cioe osos; a a dar gura passerilor n'are nici buse, nici din i; cioculu passerilor arat  nenumerate diferite, at tu în formă ca  i în mărime. Sunt passeri (Parus) care au unu ciocu micu abia vidibilu, pe c ndu passerile Buceros  i Ramphastos au unu circ  de 3—4 ori mai mare  i mai grosu de c tu capulu loru, ba  nce la celle dupo urmă se află ca unu felu de cornu peste ciocu.

 ntocmai precum felulu sborulu unei passere depinde de aripele s lle, a ia depinde  i felul traiulu passeriloru de f ptura cioculu  i a giareloru; mai cu seamă forma cioculu este d'o f rte mare importan  în regimulu passeriloru; de aceea f ptura cioculu serv  d'unu caracteru distinctivu pentru clasific iunea passeriloru.

Limba passeriloru e mai totu d'auna scurtă  i corn s , asta face ca passerile nu pot  sim i diferite gusturi în m nc rile loru, ca animalele mamifere. O excep iune fac  papagalii (Psitaci) care au o limbă c rn se  i m le,  i ghionioia (Picus) care are o limbă f rte sub ire, pe care p te s'o scótă multu afar  ca să prindă insectele ce se  in  sub c ja arboriloru; la o passere din Australia (Meliphaga) limba este la virfulu ei desp r it , întocmai ca o pensulă a unui pictoru.

Ochii passeriloru suntu nemisc tori [ca la

pesci] și se află tot-d'auna la amândouă lăturile capului lor; de aceea passerile nu potă nici odată să vedă unū singurū obiectū d'odată cu amēduoi ochii; o excepțiune face genul Strix (Bufnița) care aū amēduoi ochii lor cei mari puși înaintea capului unu lângō altu; aste passeri cu ochii lor frumoși și pupila mare, vedū bine în întunericū, de aceea Elenii antici le aū luatū dreptū simbolulū Minervei, deitāței sapienței și a filosofiei, care pătrunde tōte secretele adānci și întunecōse alle Naturei. Păcatū numaī ca acestū filosofū de nōpte (Bufnița) nu vede đioa nici de cum, în cāt, când se arată đioa este batjocura tuturorū passerilorū mici, neîntellepte, și impertinente neavāndū nici unū respectū pentru filosofia Bufniței.

Passerile n'aū urechi viđibile pe din afarā ca tōte mammiferile, și în loculū urechei (conchei) aū o grōpā micā incongiurată cu o legăturā de fulgi mici.

O adevēratā cōdā nu există la passere, și a ceea ce numimū noi cōda passerilorū, este o adunăturē de penne care servā a dirige sborul lorū într'unū modū armonicū și regulatū; cōda passerilorū este compusā de 12 penne, numaī aceea a găinelor este compusā de 18, care formēdā ca un felū d'aperātōre ce pōte să îndoiască și să resfire; la ghionoiā ēnsā și la alte passeri agățetōre, cōda este tare și passerea se sprijinesce pe dēnsa cândū se agatā pe arbori. Numaī trei genuri de passeri există care n'aū cōda, aste sunt: Cosuariū, Apterix și Crypturus.

Nu putemū să ne întindemū multū despre anatomia comparativā a scheletului passerilorū în raportū cu acellū al mammiferilorū; ēnsā vomū însemna aici câteva puncte de căpetenie. Craniulū (hírca) passerilorū este făcutā astū-felū

ca să nu putemū deosebi felurimī de óse (osū frontalū, occipitalū) ca la mammifere. Capulū passerei se mișcā mai cu înlesnire pe gātū [fiindū că articulațiunea occipito-atloidianā are numaī unū singurū condilū] la unele passeri (papagalī) macsila de susū este mișcātōre. Gātulū e lungū, avēnd 24 vertebre [nu 7 ca la mammifere]: cōstele se aflā în numărū de 6—7 perechi, și decā suntū mai multe (s. e. 9 la rață și la cocorū, 10 ca la lebede] celle de prisosū suntū lipite de osulū sacrū (șale). Sternulū saū osulū peptului e prea desvoltatū la passere și acelle care aū unū sborū tare, aū acolo o

créstā mare de unde se lipescū muschii tari, care servā pentru sborulū animalului; pentru mai multa tārīe, sternulū, ósele claviculare și omoplatū formēdā unū cercū neîntreruptū; din contra bassinulū nu formēdā la passere unū cercū completū (ca la mammifere) și este tot-d'auna deschisū înainte (o excepțiune face acela al struțului, căci ellū are unū basinū închisū ca mammiferile). Piciorulū passerilorū în limba vulgare, nu e altū nimicū de cātū osulū metatarsalū crescutū și făcēndū nuū singurū osū lungū.

Haliaeetus leucocephale (aciulla cu capul alb prinđetor de pesci).

Muschii passerilorū suntū grāmădiți în peptū pentru sborū, apoi și în piciorē pentru umbletū.

Cātū despre anatomia iuternā a passerilor, observāmū celle urmātōre. În trachea passerilorū aū duoē laringe, unū mai micū în susū la capulū trachei (ca la mammifere) și altu mai mare și mai complect se aflā josū la punctul bifurcațiunei trachei în peptū; acēsta o gāsīm mai cu sēmā la passerile cāntātōre; de aceea acestū laringū se numesce „laringul musical“. Plāmōniī passerilorū suntū gāuriți ast-felū că aerulū intrā în totū corpu și chiar în óse; ba āncē babița (Pelicanulū) și passerea trembița pōte să se um-

fle cu aeru sub pelea lor când voescu; plumonii passeriloru sunt mici și lipiți de coșul peptului. Multe passeri, mai cu sémă gallinaceele notătoare în apă, au o guse unde se moie bucatele mai înainte, pe urmă vine unu stomac glandulos (succentrial) și pe urmă vine pipota, care este adevăratul stomac ce este d'o tărime imensă la passerile mănătoare de greunțe. *Spallanzani* a vădut că pipota găinelor a rupt în bucăți mici fără mituri de sticle ce le a înghițit găina; dar stomacul struțului are o putere immense; ellu pôte să rupă și să mănance petrele și bucăți enorme de feru și de aramă; ficețul este micu la passerile sêlbatiche, dar la celle domestecite devine mai mare, mai dulce și d'o colóre mai deschise. Papagulu și porumbulu n'au beșica veninului, la celle-l-alte passeri ea este fôrte mică; din contrarenichii passeriloru sunt mari; splina lor e mică dar inima (cordul) lor e pré mare; cu cât o pasere sbôră mai mult, cu atât inima ei e mai mare; ouele passeriloru se desvoltă într'unu ovariu, (magazia ouelor) care la găină (la partea stângă) cuprinde 500 de ouă; în ovariu ănsă, ouăle au numai galbinușu, pe urmă intră într'unu canalu numitu oviductu, acolo se încongioră și de albușu, pe urmă ântră în mitră (uterus) acolo se încongioră și cu cõja și d'acolo esu afarõ cu vârful lor ascuțit înainte printr'o uverturë comună pentru eșirea ouăloru și a tutulor escrementelor (Cloaca); forma, colorea și mărimea ouălor este fôrte differite la differită passeri. Oulu cellu mai mare face struțu din care pôte să se sature doui õmenî la unu prânđiu, ouăle celle mai mici (ca unu bobu de mađere mică) face colibri, dar și cucul

face unu ou fôrte micu în raportu cu mărimea corpului seu; la papagalii și buvnițe ouăle sunt rotunde, la passeri de nomolu sunt de forma conică. Ouăle găinelor, alle rațelor, alle porumbelor, alle rundunelelor și alle struțului sunt albe; alle găinelor sunt albe lucitõre cu zmal, alle erodiului suntu verđi și alle passerilrru cãntãtõre sunt pëtate.

În privința organelorü simțurilorü, vedemü că simțulu vederei și al odõrei sunt fôrte deosebite la passere. Aquilla de stãnci (vedî figura) vede din marea ânãlțime a Alpilorü unde se află, prada sa (fie chiar numai unu șiorece) care umblă josu în vale și îndatã dă nãvală pe dënsa și o omõrã. O odõre admirabile au vulturii (pleșuvi) mănãtorî de mortãciunî; odõrea unu cetãcelu mort în mare, atrage pe Condor de la înãlțimea munțilorü Andes la o depãrtare de 20,000 piciorë. Rața sêlbatică și dropica simte prin miros de departe apropierea vãnãtorulu și *Alexandru de Humboldt* ȕice că în pampas (stepele Americi) când cade un boü mortu, îndatã se adunã de departe de 1—2 mile geografice toți vultarii din aeru și în câteva minute n'a remas din boü, nici pele, nici õse.— Dar și simțul pipãirei e desvoltat la passeri; aici vedem că tõte passerele au o antipatie ca să nu le atingë cineva cu mãna; tõte passerile cãntãtõre simtũ înainte tõte schimbãri-le atmosferice chiar celle fine și elle cãntã și prevestescũ o diminëță frumõsã când sõrele va eși în tõtã strãlucirea lui; elle sunt adevãrați poeți pe care i inspirã numai o Naturã frumõsã plinã de idei, bogate în simțiri.

B.

DIALOGUL ÎNTRE NATURA ȘI FILOSOFU.

Filosofulu. Când am deschis ochii în lume n'am sciut nici ce sunt, nici unde sunt; mai târđiu când am început a simți și a mă impresiona de obiectele care mă 'ncongiurau, atunci mă întrebam adesea, ce sunt eu, cine m'a făcutu și cine a făcut ființele și lucrurile ce vedem și pipãiam și nu putem să'mi dau o socotëlã lãmuritã despre tõte acestea, une-ori întrebam și pe tațãmeu și ellu 'mi respundé că Dumneđeu a făcut tõte acestea și pe noi pe toți, că ellu este ta-

tãl nostru și că este Bunu, Dreptu și Atot-Paternic, érá când întrebam unde locuesce acestu Dumneđeu ellu 'mi arãta bolta cerului și adesea pronuncia vorba Naturã. De când ănsã am început a'mi face o idee mai mult sau mai pucin lãmuritã despre Dumneđeu și despre ceea ce numim Naturã, 'mi am îndreptat amorul meu către dënsa ca către o mamã binefãcëtõre. Acum dar *Sfãntã mamã Naturã, Eterna ordine a lucrurilor*, alergu în brãciele tãlle și te rogü cu

umilință după ce mi'am petrecut viața contemplându-te și meditănd asupra ta dă'mi voie a-ți face câte-va întrebări, căci cu cât înaintesul în studiul cu atât vedu mai bine cât sunt de puține conștiințele ce amăpe lângă acelea ce 'mi rămâne a studia.

Natura. Ce voesci a mă întreba atomă fiul meu.—

Filosoful. Sfântă mamă Natură, spune'mi de ce astă varietate de forme ce îmbracă ființele care ne încongioră? la ce ore servă toate Acestea? Pentru ce spre e. s. cu care simtu și gândesc în momentul acesta, pentru ce există?

Natura. Atomă fiul meu. Pentru ce voesci să scii acestea căci nu'ți sunt de trebuință. Dec'amă creat ființele care există în lume și pe tine, acăsta amă făcut'o pentru plăcerea mea și pentru fericirea ta.

Filosoful. Fericire, tu nu m'ai consultat când 'mi ai dat ființa ca să veđi decă primesc sau nu o ast-felū de fericire.

Natura. 'Mi era cu nepuință căci cum era să mă adreseșu la o ființă care nu există și s'o întrebū un ce care ea nu conoșce?

Filosoful. Ei bine, decă n'a fost cu puțință a me consulta de ce ai făcut în lume astă mare

diversitate de capacități, de stări etc. ast-fel în cât către unii pari a fi o adevărată mumă érá către alții, o mumă vitregă.

Natura. Aste diversități de capacități și de stări le am făcut tot pentru folosul vostru, căci decă toți ar fi avut egale capacități și stări egale, atunci n'ați fi mai avut trebuință unii de alții, ar fi lipsit ori ce felū de emulație, ori ce felū de activitate, ați fi trăit într'o complectă indolenție și ați fi fost nenorociți. Dar eu ce una ce sunt adevărata vóstră mumă, vă iubesc pe toți și n'am în vedere de cât fericirea vóstră.

Filosoful. Dar cine estī tu care'mi vorbesci căci aud numai vocea érá figura ta n'o pot vedé?

Natura. Eu sunt aceea ce sunt, aceea ce am fost, aceea ce voiū fi, ș'apoi cum o ființă ca tine. o așa de mică părțică din mine pôte să mă coprindă? *Nu, mulțumiți-vé atome fi mei d'a vedé câteva atome care vé'ncongioră, d'a gusta câteva picături din laptele meu, d'a vegeta câteva momente pe sinul meu și d'a muri, fără să fi cunoscut pe muma și pe nutricea vóstră, și aduceți-vé amiute ne'ncetat că nic'o mână umană n'a redicat velul meu.*

Filosoful. Sfântă mamă Natură eterna ordi-ne a lucrurilor, értă dar defectele nóstre căci tu estī cauza lor. A.

CĂLĂTORIE ÎN ORIENT

ARTC. V.

Constantinopol. În facia porții auguste, afară din curte, se află fântăna lui Ahmed III, unul din cele mai frumoșe specimene de artă turcască. Astă fântână tótă de marmoră albă are o formă patrată, avendū în fiă-care colțū câte unū micū kioscū cu grile și pe fiă-care facie firidi elegante. Monumentul întregū este decorat cu picturi și aurituri formănd nisce plăcute arabesce și inscripțiuni turcesci. care sunt, după cum se pare, versuri compuse de Sultanul Ahmed.

Acoperișul este întorsū cu ore care cochetărie ca acella al unei pagode chineze, avend o mulțime de mici cupole. Trecend printr'acéstă augustă pörtă, dăm într'o curte mare unde se află edificiul monedei, vechia biserică Sf. Irena, famosul platan al Ianicerilor, un arbor gtganticū, al cărui trunchiū abia se pôte înbrăcișa de de ce cmenī, sub a cărui frumoșă umbră staū restornați

turciī fumănd ciubuc. Mai în facia acestui platan se găsesce duoe trunchiuri de colone bătute în pământ, unde altă dată se aduceū visiriī culpabili spre a le tăia capetele.

Din curtea acăsta trecem în a duoa curte a seraiului printr'o mare pörtă împodobită cu colone și cu duoe turnuri. Astă curte acoperită cu érbă verde și plantată cu căți-va arbori, este încongiurată de galeriī lungi susținute de colone de marmoră. În fundulū acestei curți este o a treia pörtă numită Pórtă fericirei pădită de Eunuci albi, care duce la sala tronului, unde altă dată Sultanul primia pe ambasadoriī puterilor streine.

Dintre monumentele religioșe saū Djamiī cea mai rennumită este *Sfânta Sofia* asupra căria merită a ne opri. Este curioșă istoria acestei biserici. În anulū 325 Costantin în al 20-lea anū al domniei sélle înălță prima biserică,

consacrată nu unei sfințe numită Sofia, ci divinei înțelepciuni *τῆ ἀγαθῆ Σοφίᾳ*. Fiul său Constance o mări, dar în anul 404 sub împăratul Arcadius o parte din tr'ensa fu arsă într'o rescălă escitată de esilul sântului Ión Chrisostom; ređidită în anul 415 de Theodosie II, apoi arsă aduoa órá în anul 532 în timpul domniei lui Iustinian. Acestui împărat suntem datori edificiul ce esistă și astăzi. Ellu a vrut ca acest templu să fie monumentul cellu mai mărețu care a putut esista de la Creație, d'aceea făcu să se adune din tótă părțile imperiului materialuri preciose: marmoră, colóne, sculpturi din templurile cele mai renumite, spre e. s. 8 colóne de porfiru din templul Dianei de la Efes; de la Roma 8 colóne aduse de împăratul Aurelian din templul Sórelui de la Heliopolis în Asia. Templurile Athenei, cellu de la Delos, acela al lui Isis ș'al lui Osiris din Egipt, au fost puse la contribuție. O tradiție populară dice că împăratul însuși ar fi priimit de la un ángeru planul edificiului și bani. trebncioși pentru construcție (Cine n'ar contrui cu essemenea ajutoru). Dece mii de lucrători conduși d'o sută de maistori đidari au fostu întrebunțați d'o dată. În fiă-care oră împăratul venia să inspectese lucrările și da premii la cei mai aleși. Pentru đidirea boltei ellu e trimisú la Rhodos ca să facă acolo cărămíđi d'un pământu așa de ușureli în cât 12 abia sunt grele ca una ordinarie și purtau inscripțiunea următoare: „Dumneđu este care a fondat'o, Dumneđu 'i va da ajutoru“. Din 12 în 12 straturí se așeđuau mósce și preoții đicéu rogăciuni. Cândú s'a terminatú acestu templu a fostu decorat pe đin ántru și pedin afaró cu mare lucsu. Suma fabuloase au costat pe împăratul, dar în cele din urmă după 16 ani de lucru monumentul fu terminat în anul 548 și inaugurat cu mare splendóre. Dup'un marșu triomfal făcut pe Hippodrom si după mai multe distribuțiuni făcute popurului împăratul, se îndrepta spre curtea templului strigând: glorie lui Dumneđu care m'a judecat demnú d'a implini acestu lucru, te am învinsú Solomóne. Rugăciunile, jertfele, mesele publice și distribuțiunile de bani ținurá patruspre-dece đille.

Acéstă biserică a sufferit multe modificățiuni. Când Constantinopole s'a luat de către turcii în anul 1453(!) multă lume a căutat scăpare în

D) O legendă popularie între greci spune că în momentul când intrau turcii, un preotú care sevrășia liturgia s'a făcut nevěđut, eșind printr'o ușă a unei galerii împreună cu potirul ce ținea în mână; érá când sf. Sofia, addaoge acea legendă, se va întórce la cultul crestín acea ușă se va deschide și preotul se va întórce ca să sevrășască liturgia întreruptă,

ántru, dar învingătorul a pătruns călare în ántru bisericei strigând „Nu este alt Dumneđu de cât Dumneđu și Mahomet profetul său“. Ș'apoi d'etunci a cónsacrat'o cultulu musulmanu.

Nu putem intra aici n mai multe amănunte asupra acestei biserice, atât de renumită. Forma ei esterióră este un pătratú, dar o mulțime de đidiri lipite de dęnsa mască planul ei, bolta principale din ántru are un aspect general mai grandiosú de cât acela al sft. Petru diu Roma. Principalele curiosități însemnate în sf. Sofia de tradițiunile musulmane sunt un bloc de marmoră roșie săpatú care se crede c'o fost ieslea sau légănul lui Isus Chistos care ar fi fost adus de la Bethleem împreună c'un vasú în care si. Mariá spála pruncu său. În galeria superióră despre apus este o feréstră c'o placue de marmoră transparentă care devine strălucitoare când primese rađelul sórele d'aceea se numesce pétra strălucitoare.

Una din curiositățile Constantinopolei este și țargul cellu mare sau marele bazar care cuprinde un mare spațiu de pământu. Acest bazar forméđu ca un orașu micú în miđlocul cellu mare cu ulițele, uliciórele, passagele, reserucile, piețele, nesticabilul labirinth unde nu póte cineva să se mai găséscă chiar după mai multe visite. Acest spațiu întinsú este boltitú și lumina pătrunde píntr'o mulțime de mici ferestruce puse pe bolțile acoperișului. Aici se găsesc așeđate fără nic'o rânduială fel de fel de lucruri orientale: lemne aromatice, mosc, lemn de santal, mătanii de jasp, etc. Din děrátú se găsesc întinse esarpe de Tunis, covóre și șaluri de Persia, oglinđi împodobite de siefuri și de mărăgăritar. Ulița principale a bazarului este împrejmuită de arcade cu petre albe și negre și bolți de gust turcesc rococo, ea ajunge la un reseruciu unde se 'nalță o fântână istorică și zugrăvită a cărei apă servă pentru spălare, căci turcii nu uită datoriile lor religióse chiar în miđloculú țergului. Fiă-care ulița a bazarului are specialitatea sa. Aici se 'ntind cėlmalele, ciacșiri, papucii, halaturí de mătase de Brusa, haine de copii cusute cu fir și fel de fel de lucruri orientale, în cât visitorul are în naintea sa tot orientul în miniatură, dar sunt și obiecte europene d'un gustu deosebit. Tot aici se află găitane cu noduri grațioase împletite cu cochietărie și pe care anevoe s'ar putea imita de passemantăriile nóstre, turcii le fabrică în mână servinduse de degetul piciorului servindu-i de punct de résem și lucrând în public. A.

(Va urma)

a sbura. Mai tóte passerile când începú sborulú lorú de la pământú, îl facú într'o linie oblicue sau spirale, asemenea urmədə și când se dau josú. Altele, mai cu sémă acelle care sbóra fórté iute, când au ajunsú lângă pământú începe să bate cu aripile ca să slăbescă ceva iutela sborului lorú, căci altmintrelea s'ar fi sdorbitú lovindu-'și corpul de pământú cu tótă iutela sborului lorú. Unele passeri sbóra c'o mare inlesnire (s. e. răpítórele) nici nu mișcă cu aripile în aerú, pe cândú altele facú sforțe mari și batú mult cu aripile, când se sui seva în aerú (s. e. găina). Unele passeri nocturne (s. e. bufnița, caprimulgus) au unú sború așia de ușiorú, încátú nu se aude nimicá. Cátú despre iutela sborului e cunoscutú că porumba emigratoriá (Columba migratoriá) care era și este încă întrebuințată ca curier de poste, are sborulú cellú mai iute, căci aceste passeri (mai cu sémă acelle din Nordul Americi) facú în timpú de șapte ore o călătorie în aerú de 150 mile geografice!

Suntú passeri care, de și sbóra bine, însă nu póte să sbóre multú timpú, pe când altele sbóra fără întrerupțiune mult timpú, s. e. prepelițele nóstre (Coturnie, cáille), în emigrațiunile lorú către Nordú, trecú într'unú sború marea Mediterane în tótă lărgimea ei!

Passerile acuatiche, care se ținú în ape, înótă prea bine, elle au pentru acésta o peliță întinse între degitele piciórelorú, care se numesce *membrana notátore*. Unele din passeri ședú peste ape (s. e. lebeda) ca o luntre majestóse; altele ținú, numai capulú afaró, pe când totú corpulú lorú este sub ape; ér'altele se cobóra sub ape și remănú acolo multú timpú căutândú nutrimentulú lorú. Chiar porumbela póte să remáie câtva timpú sub apă, și elle fugú și se ascundú sub ape când suntú gonite de vr'unú inamicú. Numai găinele cu tótă familia lorú (gallinacéele) au o mare antipatie în contra apei, d'aceea elle nu se scaldă nici o dată în ape, ci în loculú acestorú băi, se tевălescú în pulbere. — Suntú passeri acuatiche care dormú înnotândú în apă.

Numai familia strix (bufnița) și mulgătorul de capre (Caprimulgus) nu dorm nóptea, pe când celle-l-alte passeri la apusulú sórelui 'și pre-

gătescú unu culcușú, orí între ramurile arborilorú, orí în earbă, orí între stânci. Multe din passerile cântátóre punú atunci capulú sub aripí, se facú ca unú felú de glonțú, unele tragú unú piciorú către corpú, altele 'lú ținú sus pe spinare. Passerile care dormú pe ramurile arborilorú, au priimitú din Natură o deosebită conformațiune și pozițiune a muschilorú degetilorú lorú, asta face ca singura greutate a corpului acestorú passeri, apăsindú asupra piciórelorú, ține degetele în flecsiune (îndoite); acésta este cauza că aceste passeri ținú strâns ramurile cu degitele chiarú cândú dormú, și nu cadú josú. Somnulú passerilorú e ușiorú, mai cu sémă la acelle care dormú ziua; tóte passerile care dormú nóptea, se descéptă înainte eșirei sórelui, dar în timpulú amorului, adicó primavéra, se descépt încă multú mai înainte. Eccó că și passerile, întocmai ca noi ómenii, cândú suntú amorețate, nu potú să dormá!

Migrațiunea sau călătoriile passerilor.

O circumstanție fórté remarcabile în viața passerilorú, sunt călătoriile lor regulate pe fiácare anú, adicó primavéra plécă cătră sudú și tóamna se întercú cătră nordú. La nici unú altú animalú nu găsimú asemenea călătorii regulate și 'i precise; căci, de și unele din mamifere migrédá, dar aceste migrațiuni nu se facú nici într'unú timpú regulatú, nici într'o direcțiune precise (de la nordú către sudú) nici că animalele se întorcú din aceste călătorii la loculú de unde au plecatú. Tóte aceste se facú într'altú felú la passeri. *Spallanzani* în Italia, a făcutú unú experimentu, și a pusú o cravată c'o marcă la gítulú ronduneelelorú, în numerú de 12 care a avutú cuibulú lorú în casele lui; primavara viitóre a găsitú că 9 dintr' aceste passeri s'a întorsú la cuibulú lorú, din călătorii fórté depártate, peste mare pená la Senegambia în Africa, unde au mersú. Cine era căleuđulú acestor passeri, ca să le arate în aerú drumulú dreptú de la Africa pená la acellú orașú în nordulú Italicí, și pená chiar la cassele unde au avutú cuibulú lorú în anul trecutú? Acestú căleuđú era *instinctul* lorú, adicó acea putere spirituale, emanațiunea spiritului conservatorulú

creațiunei lumei, care reside în interiorul ființelor însuflețite și le împinge, chiar fără voința lor la nisce acțiuni admirabile, necesarii pentru conservațiunea viaței lor individuale, sau păstrării nemului lor.

Este învederat că frigulu ernel și lipsirea nutrimentelor iarna pe câmp în climatele noastre a făcut că passerile migratorie părăsesc pentru acest timp neplăcut climatele noastre; însă sunt fapte care probă că, chiar când passera are tot ce îi trebuie pentru existența sa de iarnă, cu toate acestea când vine timpul plecării, ea simte o mare neastampărare, și caută a fugi și a pleca. Ba încă unele, s. e. cucul devine atunci furios, și se lovesce cu coda și cu aripile, de pereții coliviei selle. Alte passeri s'au pus în nisce camere calde cu ferestre astupate cu obloane și cu luminări aprinse înătru, ca să nu vadă ce se petrece pe dinafară; cu toate acestea, când a ajuns timpul emigrațiunei, aceste passeri au arătat o mare neastampărare, voind să fugă din casă; într'un cuventu au probat că dorința d'a călătorii este la densăle unu instinctu ne'nvinsu ca toate lucrările instinctive.

Passerile migratorie, cele mai de căpetenie sunt: rondunelele, barza și oriolul (oriolus galbula), ele trec marea Mediterană, și mergu tocmai penă'n Africa, pe când alte passeri migratorie (s. e. prepelițele) mergu de la noi numai penă la sudul Italiei, și acolo rămân. Alte passeri nu mergu toți anii la unu locu otărătū, ci unde găsesc nutrimentu în abondanță. Aste se numesc *passeri trecătoare* (dar nu mirgătoare).

Mai toate passerile migratorie încep călătoria lor noptea, mai cu sēmă când e lună plină, atunci ele mergu către ostu, se țin în lungimea malurilor riurilor, sau lângo lacuri și așa naintedă către sudu. Multe s'adună în bande sau cete mari, altele mergu isolate fiecare deosebitu. În Europa centrală, cea dintăiu passere care începe migrațiunile selle tonatice este passerea mănăcătoare de albine (Merope apiaster); la noi, această passere se află în pucine cătățime, de aceea cellu d'antăiu căletorū la noi este barza, care plecă mai în toți anii regulatū la 6 Augustu (Stil. vechin). Dar vrăbiile, gionoi și găinele selbatice (tetrao)

sunt passeri statornice, și rămân în locul lor vara și iarna, aste se numesc passeri statornice; așa dar, în privința călătoriei deosebim passerile *migratorie, trecătoare și statornice*.

Cu începutul primăverei, toate passerile migratoare se întorc la noi, în ordinul invers al plecării, adică care a plecat mai nainte și a făcut o călătorie mai mare, se întorce mai târziu. De multe ori, partea masculă merge nainte și tocmai peste o zi sau duce vine femela; altă dată călătorii au gustat pe drum dulcea amorului, și se grăbesc acum c'un sborū mai iute spre a pregăti cuibul pentru puii lor viitori; în genere, acestu timp al primăverei este pentru passeri epoca cea mai activă a viaței lor, mai toate se îmbracă cu colori plăcute și variate; unele priimesc chiar deosebite ornamente. Așa se încoronedă passerea Pintada c'un motu frumosu pe capu; becația luptătoare (Machetes pugnax) se'ncongiōră c'un guleru de penne lungi forte frumoșe și strelucitoare, întocmai ca coleretele curtesanilor din secolul trecut. Chiar ciocul și piciorle dobândesc o colre mai via. Într'unu cuvântu; passerea se îmbracă în vestmintele selle de nuntă (Habitus nuplialis) în care rămâne o lună sau duce, penă când a trecut primăvara, acestu carnaval al passerilor, timpul fericirei, timpul cununilor lor, atunci ea se desbracă de toate aceste frumusețe și luesu și sēmēnă cu mulți tineri, dap' unu anu sau duoi duce căsetoria lor, pe care vedindu-i cineva cu fața lor possomorâte, și cu hainele lor neglijate și învechite, nu va dice nici o dală că aceste figuri triste erau o dată cavaleri brillianti sub drapelul lui Hymen (deitatea cununiei). Așa se schimbă lumea, și cu densa toate illusiunile noastre!

Facerea cuibulū.

Mai toate passerile și clădesc unu cuib pentru a cloci acolo ouele lor. O esceptiune face cucu (cuculus canorus) care pune la 8 zile unu ou, și prin urmare neputendū ellu însuși să le clocescă, de aceea le aruncă în cuibul altor passeri s. e. al pitulicelor; afarō d'acēsta nici gallinaceele (găinele), nici unele din pas-

serile acuatică (larus și sterna) nu-și facă cuiburi. Struful pune ouele sêlle în nisipul cald al desertei unde se clocesc, ghionóia (picus) porumbele sêlbatică, și papagalii facă cuibul lor pe arbori goi; altele facă în pământ lângă malurile apei s. e. rondunelele de riuri [Hirundo riparia]. Cuibul este făcut ast-fel ca servă pentru tóte trebuințele passerei după natura traiului seú. O passere notătoare face cuibul seú lângă ape; o passere care sbóră, îl face într'o pozițiune înaltă, pe când una care nu sbóră nici de cum îl face jos pe pământ, așa dar puii tineri când eșă din cuib îl părăsesc ori notându, ori sburând, ori fugându dupe fâptura corpului și natura esistenței lor.

Passerea caută tot-d'auna după locurile cele mai ascunse, neaccesibile pentru neamicii seí, și tocmai acolo facă cuibul lor. Așa vedem că vulturul și aquilla își facă cuibul lor pe vârful munților celloi mai înalți neaccesibile pentru nimine, chiar pentru ómeu, singurul neamic de care aceste passeri se tem; alte passeri [parus pendula] au în privința acestă un instinct admirabil; adică aceste passeri mici atěrnă cuibul lor pe vărurile ramurilor subțiri ale unui arbor, ast-fel ca ori ce animal, și chiar o passere mai mare, decă s'ar apropia acolo, ar rupe ramura și ar cădea jos; ast-fel proteje ele progenitura lor; altele le pun în trestie, sau că le acopere chiar cu nisip, și așa înșelă pe neamicii, care nu pot să găsescă cuibul în nisip; unele din passerile acuatică și nomolose [s. e. la Dunărea noastră] se adună în bande sau cete, și aședă cuiburile lor ca un fel de colonie sau tabere, în care trăiesc în pace, și în cellă mai bun ordin. Din contra sunt alte passeri care nu sufferă că o altă passere să-și facă cuib lângă densesle, în acestă casă sunt unele erodii [Cormoran]. Dar mai curios de câtă la tóte, găsim instinctul sociabilității a passerilor, la o passere mică numită fringilla socia, care trăiesce la capul de Buna-Speranță. Aceste passeri

[numite și Republicanus, Republicain] s'adună câte 600 și chiar o mie părechie la un loc, își fac un acoperiș mare convescu care sémă-nă c'un acoperiș al unei case rotunde, apoi sub acoperiș și pe marginea lui aședă cuiburile lor în linii drepte precum sunt casele în liniile satelor. Sub acest acoperiș protector, această colonie republicană trăiesce o viață pacifică și lucrătoare. Dar renumita passere Ani [Crotophaga-ani] din America, pune cât patru cinci femele ouele lor într'un singur cuib.

Forma cuiburilor este érá fôrte sferită; ori că sunt rotunde, sau ovale, sau de forma unei punge, unui clopoțel. Asemenea este diferite materii din care facă cuiburi, și pe care passerile le aducă cu ciocu [numai passerile răpitore le aducă în ghiarale lor]. La cuiburi mari ea este de trestie sau nucle mici. la cuiburi mici ea este de fire de érbă, bine cesute și făcute ca un fel de pungă, apoi pe dinătru sunt căptușite cu fulgi sau pări cu scop d'a face cuibul cald și môle înătru. Rondunelele nostre facă cuibul lor de pământ galben, care l frământă în gura lor cu salivă [spuma gurei]; dar un fel de rondunele din India [Salangana] face cuibul ei în nisecă gauri pe ripele cele mai repeđi lângă malul mării. Materia acestor cuiburi este un fel de Algă de marea fôrte dulce, pe care passerea le móa în gusa ei, și așa face un cuib care este o mancare fôrte prețuită pentru gurmanđi, din Europa și Asia. O litră de cuiburi de Salangane costă ca 1½ ducați. Causa de suntă așa de scumpe, este că pozițiunea cuiburilor, pe ripele mării sunt fôrte periculose, și de multe ori aceia care le caută, cad în mare și se innecă. India câștigă pe fiă-care an aprópe un milion de ducați cu cuiburi de Salangane; într'adevăr și sute de ómeni perdă acolo viața lor căutându aceste cuiburi; dar ce passe asta gurmanđilor bogati, care sunt în stare a plăti cu banii lor sângele ómenilor?

B.

CĂLĂTORIE ÎN ORIENT

ARTC. VI și cellă din urmă.

Deosebit d'acestea sunt și petri precioase filigrane, cățuii și cadelnite de aur, bracelete pentru brace și pentru pulpe, chienaruri și ghiordane și alte lucruri curioase. Tot aici se află și be-

zestein saŭ bazarul de arme este inima Islamismului, peste al cărui prag n'a trecut nic'o idee noa. In Bazestein se află întinse turbanele cele mari dolmalele înblănite pe margine și pantaloni largi saŭ ciacșirii de mameluci, încingători late, brî-

ne, săbii, carabine, iatagane kandjare și costume curat classice. Bogățiile grămădite în bazarulă armelor sunt necalculabile. Acest mare bazar se închide în toate serile înaintea apunerii soarelui și nu se dăschide de cât a doua-ți la 9 ore.

Bosforul.

Una din preumblările cele mai interesante ce pôte face cineva la Constantinopole este ocolul împregiurul űidurilor cetăței. Partea cea mai interesantă a űidurilor este locul unde se a-

flă șapte turnuri. Aici űidurile presintă unŭ ocolŭ întreit având turnurile încongiurate de grădină. Tot în locul acesta se află un cimitiriu cu ciparoși apoi se vede o pűrtă astupată având duoe

colóne corinthene de marmoră. Ea se numesc Pórta aurită înălțată de împăratul Theodosie și prin care Michail Paleologu intră în Constantinopole. O profecie turcească anuncie că tot p'acolo vor intra concheranții viitori ai Constantinopolei. În dărătul acestei porți aurite se află palatul cellor șapte turnuri numite de greci Heptapyrgon și de turci Yedi-Kule asupra cărora se 'nalță două mari turnuri pătrate. Astă forterețē fu ȳiditā de Mahomet II în anul 1468 în locul vechiului Cyclobium al grecilor. Are forma pentagonale și încongiurat de ȳiduri prea 'nalte și prea gróse. Altă dată erau cinci turnuri acum numai sunt de cāt patru, al șeselea și al șaptea turn erau acellea care dominau pórta aurită. Palatul cellor șapte turnuri servă de închisóre a statului și a fost martor a multor esecuii misteriose: acolo trimitia altă dată Sultanii pe ambasadorii streini când declaraū resbellū unei puteri europene.

De la pórta *Selveri-Kapussi* m'am dirigiatū spre *monastirea de la Buluklu* unde se găsesc și acum într'o capelā suttereni basiuul în care stau pescii miraculoși ai legendei grece. Astă legendā ȳice că'n timpul asaltului Constantinopolei, un călugărū ce era ocupat a prāji nisce pesci anunȳindu 'lū despre triumful turcilor respunse: Bah! mai bine voiū crede că acesti pesci vor învia, vor eși din untū de lemnul în care 'i prājesc și vor nota pe pardoselā. Adaogā legenda minunea avu loc și convinse pe necredinciosul călugăr. Când am vizitat acestā monastire m'am coborīt în capela unde se află acellū basiu dar n'am putut vedē din causā că era multā lume care se grāmădia să ia *aiasmā*, căci era în ȳioa Crucei. Biserica și curtea ei erau pline de lume, femeī cu lacrāmile pe ochi cu colivi în mână se îndreptaū spre morminte, altele plāngēu asupra mormintelor; împregiurul biserecei pe iarbā la umbra ciparoșilor erau mese întinse cu dānȳitorī, cu cimpoieri și avēmū înainte'mī tabloulū vieȳei umane: întristarea și jalea amestecate cu bucuria și desfātarea.

O ȳi amū petrecut la Scutari pe pământu Asiēi și am asistat la dervișii urlători. Dar ceea ce este mai vrednic de însemnat aici este marele cimitiriū cellū mai întins, cellū mai bine așieȳat și cellū mai populat din orient. Este o pădure

immensā de ciparoși acoperind un terrām inun-tosū tȳiat de largi alee care se 'ntind în lungi-mea la mai mult d'o leghie. Ciparoșii aici ajjung la o manificā proporȳiune și iaū forme variabile, în genere mai toți sunt piramidali. În luugulū aleelor se găsesc vēnȳetori de marmorā șeȳind linistiȳi care sculptā colónele în marmorā de Mar-mara de care sunt făcute mormintele. Câte-va monumente cu arcade de stilū maur se vēd din distanȳie în distanȳie, ciparoșii sunt populaȳi de columbe. Solul de la Scutari este considerat ca un pământū sacru. Acolo a fost fondatā dinas-tia Ottomanilor. D'acolo Islamismul a plecatū și s'a respāndit asupra Europei. D'aceea mulȳi ó-menī d'o condiȳie illustrā aū voiȳu să fie îngro-paȳi în cimitirul de la Scutari, în miȳlocul mul-ȳimeī mormintelor unū monument atrage mai cu sēmā atenȳiunea căletorilor, este o boltā purtatā pe 6 colóne de marmorā care aratā locul unde a fost îngropat calul favorit al Sultanului Mah-moud. Frumóse impressiuni 'mī a lassat visi-ta acestui mare cimitiriū și situaȳiunile care 'lū încongiórā.

Bosforulū.

Strāmtórea Constantinopolei care desparte Europa de Asia și prin care apele din Marea-Négrā (vechiulū Pontu-Euxin) curg către marea de Marmara (Propontida) a purtat ānce din An-tichitatee cea mai depārtatā numele de Bosforū (*Βόσπορος* de la *Βοῦς* bou și *πόρος* trecere), pentru că dupo mithologia grēcā vacca Jo 'lū trecuse în notū. Era o opinie priimitā la cei vechi că Pon-tul Euxin a fost mai āntēiū deosebit de Medite-rana și că celle două strīmtori, Bosforu și Dar-danelele aū fost deschise în același timpū pritr' un cutremur de pământū, sau un mare cataclismū respundind la epoca Diluviulū lui Deucalion. E-samenul geologicū al ȳermurilor Bosforulū, ro-cele volcanice ce se aflā de amēnduoē părȳile strīmtórei la îmbucātura sa pe Mare-Négrā con-firmā astā vechie tradiȳiune. Bosforul prin co-titurile sēlle, formēȳā șapte bassinuri successive arātate pe fiā-care lature care correspond unu dup' altu la șapte golfuri separe pe ȳermurile op-puse. La fiā-care cotiturā a canalulū curantul este aruncat dup'o ȳermurā la alta, ast-fel în cāt

apele trase cu repeđiciune în fundul unui golfu scapă într'o direcțiune oppusă ca să intre în bassinul următor. Ultimul curant care isbesce virfulu seraiuluă trimite o parte din apele sêlle în cornul de aurū pe când restulū curge în marea de Marmara. Lungimea Bosforuluă este aprópe 27 kilom. țermurile Asiei sunt ceva mai lungi de cât alle Europei. Acest canal este celebru din antichitate prin espediția Argonauților și aceea a lui Darius în contra Scitilor. Mai târđiū ellū fu trecut de goți, cruciați și turci, țermurile sunt lăudate ca una din țerrile cele mai încântătoare ce pôte cineva admira în lume.

Ca să facem o descrițiune complectă a Bosforuluă trebuie să luăm pe rënd țermurile Asiei și alle Europei; vom începe cu aceste din urmă.

Termurile Europei. Plecând de la scara Top-Hané luăm d'alungu unu dup'altu: Funduklu, palatul Dolma-Baghtché și micul port pittcresc Baschik-Tosch, apoi vine palatul Tcheragan, un vast edificiu de lemnū construit de Mahmoud, prezentând o colonadă pe marginea Bosforuluă c'un frontispiciū corinthian în centru. Acest palat d'unū gustū mediocru n'are nimic de însemnat de cât marile luă dimensiuni, scara care cobórá pênă a mare face un frumos effectū, în dărēt se țieese frumoșe grăđini lângō care se află un micū urnū ca cellū de la Top-Hané. Locurile aces-tea sunt așa de încântătoare prin pozițiunea lorū în cātū anevoie le putem descrie; de la un satū la altu domnesce ca un felū de cheu ne'nterupt de palaturi, de villas și de residence de vară, cu balconē, cu kioscuri și acoperisuri pré elegante. Sultana Validē, surorile Sultannluă, viziri, ministri, pașale, marile personagiū, toți ș'aū construit acolo locuințe de gust incongiurate de tot confortabilul orientalu. Aceste palaturi sunt tóte de lemnū și de scânduri afarō de colóne care mai tóte sunt făcute din câte un bloc de marmoră de Marmara luate de la alte construcțiuni.

Bebek posseda în antichitate, templulū luă Artémis Dictynna în fundul unuia din celle mai frumoșe golfuri alle Bosforuluă. Turnul formēđă un amfiteatru acoperit d'o bogată vegetațiune, portul este animat și plin de corăbii și de mici vapóre, érá satul se'naltă p'o vale îngustă. Se observă la Bebek un pavilion al Sultannluă cu băi și o giamie incongiurată de 'naltă și frumoși platanī, kioscul conferințelor unde se adună divanul, manufactura de pesmeți pentru flote, scóla francesă a Lazaristilor, și scóla protestantă americană.

Dincolo de Bebek linia pên'aci ne'nteruptă de sate și de kioscuri este tăiată d'unū cimitiriū pittoresc. Peste pini și ciparoși se țieresc țăđurile massive alle palatuluă Rumili-Hissar (palatul Europei). Aici este locul cellū mai îngust

al canaluluă și unde curantul are mai multă iutelă pentru aceea și grecii 'lū au numit și μέγα ὄρμα (marele curant). Acest palat fu țăđit de Mahomed II, în anul 1451, duoi ani înainte luăreii Constantinoplei.

Dupō cum spune tradiția, în locul coprins între Rumili și Anaduli-Hissar, probabilū ceva mai sus acolo unde curantul este mai puțin repe-de, a fost țăđit podul peste care Darius a trecut armia sa de 700,000 ómeni în contra Scitilorū. Mandrocles din Samos 'lū a construit s'a ridicat duoē colóne de pētră destinate a perpetui numele popórelor care luasse parte la espediția, Darius asista la strimțóre p'un tronū tăiat în rocă din muntele Hermeon care ține astă-đi palatul Rumili-Hissar. Tot în locul acesta, fără îndoială Bosforul fu trecut mai târđiū de cei țiece-mii la întórcerea lorū din Asia. de Cruciați, și'n fine de Turci. Tot acolo se află subt imperiul grecū aste vechi închisorī de statū care purta numele de *Turnurile lui Lethē* adicō turnurile uitărei ce fură dărămate de Mahomed II.

Balta-Limanū, numit în antichitate Γενεόπολις (orașū de femeī) se arată pe urmă c'unū micū portū unde se varsă ș'o mică gărlă. Aici se vede vechiul palat a lui Redschiđ-Pașa unde s'a închiatū tractatulū de comerciū de la 1838, tractatul celor cinci puteri la anul 1841 și convenția de la 1845 relativă la Principatele-Danubiane.

Therapia. Numele grec de *Therapie* (vindecare) a înlocuit prin eufonie vechiul nume de *Pharmakia* (otravă) a căruī origină se urcă la legenda Medeci. Numele modernū este justifiat prin salubritatea loculuă ne'ncetat recorit de vântulū despre Marea-Négră; d'aceea *Therapia* a devenit astă-đi residența favorită a grecilorū și a diplomațilorū Ambasadoriī Franciei ș'al Angliei aū acolo palaturile lor de vară și Sultannul unū kiosk bine așieđat. — Locul acesta a fost martor a multor lupte între Venetiēni și Genoveđi. Cheul seū este mărginit de cafenele decorate c'un óre-care luesū, cu birturi, case de petreceri și cu grăđini frumoșe; mai toți locuitorī sunt greci sunt aici doue palaturi însemnate acella al Angliei și altul al Franciei. Acest din urmă altă dată era possessiunea familiei Ypsilanti a fost confiscat de Silim III și dat Franciei d'acestū Sultann în urma trebilor Dardanelelor. Acest palatū are una din celle mai frumoșe pozițiuni din lume. Îndărātu palatuluă se 'ntind grăđini cu terasse plantate cu arbori seculari d'o înălțime minunată și ne'ncetat mișcați de vântul despre marea négră ajungēnd la punctul cellū mai 'naltū ochiul se bucură d'o perspectivă minunată și privind cóstele Asiei cu collinele, văile și umbrele

recoritoare precum și despre còstele Europei situația încântătoare a lui Buyuk Deré, gândirea se rătăcesce într'un visă infinită.

Buyuk-Deré este unulă din cele mai încântătoare sate, care există în lume, în locul acesta țermul este săpat și descrie ună arcă unde valurile se pierdă în dulci ondulațiuni. Locuințe elegante printre care se observă palatul de vară al ambasadei rusesce încungiurat de grădini verđi; neguțetorii cei mai bogați din Constantinopole posedă acolo case de țerră, unde se duc sêra și se'ntoreuă dimineta. Este ună ce încântătoruă a vedé pe țermurile de la Buyuk-Deré preumblându-se dupăpunerea sòrelui frumòsele dame armeniene și grece în tòlete lucòse, lumina cafenelelor și a caselor se resfrânge în apă la lumina argintie a lunei și a steleloru, o aură (vent lină) săturată de parfumuri și de recorélă, suflă încetu, și face din aeru ca o apă-rătoare maniata de nevisibila mână a nópti. Preumblarea cea mai frecuentată de la Buyuk-Deré este o livadie mare c'un buchetu de platanii seculari. Acesti arbori sunt în numer de șapte, și pòrtă numele de *șapte frați* Cellu mai vechiu cunoscutu sub numele de platanul lui *Godefroy de Bouillon* pare a fi compus d'o adunatură de șapte sau optu trunchiuri lipite împreună; o tradiție popularie dize că aci a înșipt campul (lagărul) armia primei Cruciate în anul 1096.

Nimic în lume nu pòte fi mai poetic și mai răpitoru în privința frumusețelor naturale de cât roditòrea vale de la Buyuk-Deré, împodobită cu platanii și ciparoși așiedați ca într'ună nemărginitu parcă englesescă, și nici într'o parte a Bosforulu, ochiul nu se bucură d'o frumusețe mai mare de cât aici.

Dincolo de Buyuk-Deré se'ntinde pădurea de la Belgrad cu preumblările cele mai plăcute, și cu situațiunile cele mai pittoresce. Vegetația ei rechiamă pădurile despre nordu cu fagii, mestecăanii, stejării, platanii, brađii, ulmii și plopii. Tot pe țermurile Europei se află ună vechiu promontoriu *Simac*, unde se înalță templul lui Venus Meretricia prea onorat de navigatori. D'aici penă la îmbucătura mării Negre, Bosforul nu mai presintă de câtu ună canal dreptu și lat, alle cărui țermuri ripòse și gòle au ună aspect mai severu de câtu celle ce am descrișu pên'aici. Prin locurile acestea Jason înălțasse ună templu Cybelei și Bizantinii ună alt templu lui Serapis, numitu *Serapeion*. Se mai dierescă p'aici și ruinile unui palat genovesu, precum și remășițele unei monastiri (Mavro-Molos) și alle unui turnu rotundu (turris Timaea).

Ultima litime a Bosforulu despre partea Eu-

ropei este la *Rumili-Fencr* sau Fanaraki. Celle trei colțuri care termină de partea acesta latura Europei pòrtă nisce baterii destul de importante. În facia acestorū trei promontorii se dierescă rocele *Cyaneae* sau *Symplegade*. După fabulă rocele *Symplegade* erau mobile, se depărtau ca să se ciocnescă apoi cu iuțelă. Se scie cu ce îndrăsnelă Jason strebātu acestu terribilū pasagiū cu corabia Argo. Sunt nisce insule petroșe legate de continent print'unu felu de isthm ce apele mării adesea lassă descoperite ast-felū încātu insulele sunt atunci unite între elle și cu continentu. Când se'nalțe apele rocele sunt din contra despărțite, fenomene naturale, care au dat nascere la fabula antică. A vede pe una dintr'aceste roce unū pedestalu c'o colónă sfărămată, numită fără nic'unu cuvântu colóna lui Pompei, și care se pare a fi remășițele unui altar romanu.

Latura Asiai dize D. de Lamartine nu e datore nimicu omului. Natura a făcutu totu. Nu este acolo nici Buyuk Deré, nici Therapia, nici palatul ambasadorilor, nici villas armenienilor, nu sunt de cât munți, străptori care la despart, văi mici acoperite cu liveđi amestecate cu roce strebătute de riuri ce șerpuesc, de torrente care le albesc cu spuma lor, păduri întinse care se viră prin tôte sinuositățile și prin rîpe și care se coboră penă la marginile golfurilor numeroșe alle còstei; o varietate de forme și de culori, și de frunđe și de verdeta ce penclulu pictorulu de piesage n'ar puté inventa, câteva case isolate de mateloși și grădini turcesce risipite din depărtare în depărtare pe țermurile nisipòse, sau pe virfulu unei colline stufoșe, sau grămădite pe colțul unei roce, unde curantul se desparte în valuri albastre ca cerulu de nópte, câteva pinze albe de pescari ce se vedu alunecând dintr'un platan într'altu, ca o pinză uscată ce indoiesc spalătoreșele; nenumerate pilcuri de passeri albe care răduiescă măriginile liveđiloru. Vulturii caré plană din virful munților peste mare, golfurile cele mai misterioșe cu totul acoperite de roce și cu trunchiuri de arbori gigantesce, alle cărora ramure încărcate cu nuori de frunđe se înduoesc asupra valurilor și formeda pe mare nisce legăne unde se infundă caicele, apoi sate mici, în a căror descriere nu intrăm aici, ascunse în umbra acestor golfuri cu grădinile din dărātu lor, așiedate pe còste și arborii lor grămădiți la pòlele rocelorū. Asta este pe scurtu descrierea frumosulu și încântătorulu Bosforu, cu care se termină și seria articolilor călătoriei în Orient.

A.